

Selvforglemmelsens antændelse

Af: Jens Skou Olsen

Der er et helt grundlæggende problem med planer eller intentionalitet, og det er at vi er begrænsede af det, vi kan vide at ville noget med, så at sige. Vi er vores egen første og største begrænsning. Snarere end intentionalitet, så handler det om – stående på et grundfjeld af et levende, personligt tilegnet “dybt” håndværk – at vi praktiserer “attentionalitet”, det vil sige, at vi er udelte opmærksomme på det øjeblik, hvor instrumentet, penslen, mejslen, kameraet eller kroppen “begynder at tale til os”. At skabe musik, maleri, skulptur, fotografi og dans er en egentlig overskridelsespraksis; og miraklet sker en gang imellem, at vi får ridset en lille sprække ind til evigheden og får lokket noget med ud derfra, inden sprækken lukker til igen.

Planers begrænsning

Store livsudtryk er en kommen til verden, hvor vi ikke er skabere eller arkitekter; vi er fødselshjælpere og stifindere; vi er opdagere af skønhed, ikke producenter af skønhed. Denne helt grundlæggende pointe kvæler vi i vores iver efter at skabe kunstprodukter, at markedsføre os selv og flirte med nytteetikken.

Vi kan ikke vide, hvor vi er placeret hver især på denne opdagelsesrejse. Vi kan ikke vide, hvilken opgave, hvilken rolle og hvilket ansvar, vi er tildelt. Måske bliver jeg den, der hjælper ny skønhed eller nye erkendelser til verden – måske skal jeg bruge mit liv på at uddanne studerende, som kan uddanne de studerende, der om hundrede år vil snuble over stor skønhed. Vi lyser hver især, og vi lyser på hinanden. Men som månen, der oplyser natten sker det ikke med vores eget, autonome lys. Det lys, vi brænder igennem er ikke vores eget lys, det skylder vi en uendeligt større kilde. Uden en sådan erkendelse og dyb taknemmelighed er vi henvist til at fare vild i os selv – i et mindreværdigt storhedsvanvid, som jeg mener er direkte skadeligt for vores kultur.

Dette er min helt personlige begrundelse for at arbejde for dannelses- uddannelses- og samværsformer, der tager udgangspunkt i mere end det enkelte menneskes intention, unikke stemme og udsyn. Vi er ikke en ø. Vi har et ansvar for, at vi også om hundrede år har et socialt, kulturelt og værdimæssigt grundfjeld at stå på. Og måske er det grunden til, at Rom ikke blev skabt på een dag...

Denne ydmyghed og taknemmelighed giver plads til lytteren og seeren som egentlig medskabere. Vi skal hele tiden arbejde for, at vi ikke overfører vores forbrugerkultur ind i vores fælles opdagelse af

skønhed. Stifinderen arbejder netop ikke på egen hånd. Vi er som musikere, malere, dansere, fotografer og skulptører sendt ud i forvejen på vegne af os alle sammen, og vi deler frugterne af de opdagelser, vi gør os – uden smålig skelen til hvem, hvad og hvornår. Det smukke kunne være, om vores kultur også værdsatte denne stifindervirksomhed som andet og mere en egoistisk hobbyvirksomhed. For det er så meget mere!

Selvforglemmelsens antændelse

Lys og mørke. En svensk digter har skrevet, at vi må finde stjernerne der, hvor mørket er. Jeg vil derfor begynde med at tale mørket frem. Vi spørger i dag hinanden: Hvad bør kunstens og kulturens rolle være i samfundet? Jeg vil gerne reformulere dette spørgsmål: Hvad bør rationalitetens og vækstens og døgnfluernes og de billige grins rolle være i samfundet? Ligesom ørkenen breder sig på vores planet, så breder ørkenen sig også i vores kultur. Vi er frie og samtidig forbundne, men føler os alligevel ensomme og rodløse. Vi har adgang til uendelige mængder information og dog så lidt erkendelse. Så mange kanaler og dog så lidt at vælge imellem. Så mange gadgets og dog så lidt ægte glæde. Mens vi sidder i denne kongelige sal og diskuterer kunst og lederskab, så gennemsyres vores kultur af madprogrammer, gættekonkurrencer og x-faktor på TV og mikrobølgeovn-stegte mobiltelefoner på YouTube.

I millionvis lader vi os spise af med en elektro/kemisk forbehandlet monodiæt bestående af underholdning og kunst presset ud igennem en rystende lav båndbredde – internet, mp3 og fladskærms-tv bliver de blege, blodfattige skygger af kunstens og poesiers kraft, alt imens verdens husholdninger kæmper for at overleve. Er det godt nok, eller burde vi i stedet forpligte hinanden på hele farveskalaen? Hvad er et menneske egentlig?

Og nu må det være på tide at tale lyset frem: Er vi grundlæggende rationelle væsener med enkelte begavede kunstnere iblandt os? Nej, tværtimod: vi er alle i vores grundfjeld poetiske væsener. De fleste af os har blot slået sig til tåls med at overleve et liv syet fast i rationalitetens alt for stramme korset. Det gør os følelsesløse. Hvis vi vil tæt på livet, så må vi være klar til at slippe vores rationelle halsgreb på os selv. Hvis vi vil helt tæt på – tæt på vores børn, mænd, koner, forældre, arbejdsgrupper, ledere, medarbejdere eller tæt på blot en enkelt lille våd sten i strandkanten, så må vi kunne være i stand til at miste forstanden til fordel for poesien og kunsten, om så blot for et øjeblik.

At være skør er at være skrøbelig, og det skrøbelige bærer forandringstrangen i sig. At miste forstanden repræsenterer en revne eller sprække i normaliteten, hvorigennem der strømmer et lys. Som var stjernerne på nattehimlen knappenålshuller, bittesmå lysende prikker udstukket i et universelt mørklægningsgardin.

Vores rationalitet har ikke patent på virkeligheden, og poesien og kunsten er ikke blot fiktion. Virkeligheden gror langt ud over vores horisont, og den er derfor mangetydig. Der er et overskud, som vi alle har direkte adgang til, hvis vi giver os selv og hinanden mulighed for at lytte efter. Samfundsdebatten og vores arbejdskultur hylder kompetence som en central forudsætning, uden at vi synes at være klar over, hvad denne kompetence- begejstring egentlig betyder for os. Kompetence er afledt af det latinske *competere*, og betyder dét, som er tilstrækkeligt eller belejligt, og jeg vil gerne stille spørgsmålet: Er det tilstrækkelige og belejlige det, vi har behov for – os, der kæmper for vores overlevelse? Kan vi nøjes med blot at passe vores arbejde? Her viser kunsten og poesien os vejen til et overskud, til et slags headroom, som i vores daglige arbejdsliv kan skabe de tøbrud i kvalitet og tyngde, der vil bære os frem.

Vi kender det fra vores stereoanlæg. Hvis vi ønsker at spille musik med f.eks. 5 watt styrke, så lyder det rigtig skidt, hvis vi nøjes med det tilstrækkelige, det vil sige med en 5 watt forstærker. Den lille forstærker har nemlig ikke noget headroom eller overskud, og den presses derfor til det yderste med forvrængning og dårlig kvalitet som konsekvens. Nej, de 5 watt lyder bedst ud af en 100 watt forstærker; og selv vi aldrig når at udnytte de 100 watt fuldt ud, så er det dens overskud, der sikrer klangrigdommen, den klare uforvrængede lyd og den detaljerede tegning af bassen, som kræver ekstra energi. Der er en flot bund i lyden, og dette fundament er et direkte resultat af dette overskud. Vi kan dermed se, at kompetence eller det tilstrækkelige slet ikke er godt nok! Vi må ty til et andet begreb, som kan rumme dette overskridelsens overskud. Begrebet *excellence* er afledt af det latinske *excellere* og betyder at overgå, at bestige og at opløfte til det højeste punkt. Her kan vi mærke kunstens og poesiens overskud i sin insisteren på overskridelsen, på dette headroom i de 100 watt uagtet vi kun skal bruge de 5 watt. Godt nok eller tilstrækkeligt findes ikke i kunsten og poesien, og det burde ligeledes ikke findes i vores arbejdsliv og liv i det hele taget. Men ikke desto mindre finder vi den kvælende kompetence i de 5 watt i alle dele af vores kultur.

Viden baseret på erfaring er begrænset af sin indbyggede retrospektivitet, og viden baseret på kunnen er begrænset af sit mulighedsrum. Kun ved hjælp af erkendelsen kan vi udfordre vores erfaring og kunnen og bryde hul ind til de 100 watt – og erkendelse er et spring i sindet, hvor ellers løsrevne ideer, brudstykker og tilfældige intuitioner begynder at klinge sammen og spille sammen. I denne erkendelsens samklang ser poesien og kunsten mere og længere ud, end vi kan se. Kunsten og poesien interesserer sig ikke for at læse teksten; den ser tværtimod ud igennem de store vinduer imellem linjerne og må derfor nødvendigvis være vores rationalitets rejsefælle overalt, hvor vi arbejder og skaber værdi. Sammen bliver de to til en levende fornuft båret af meget mere end passiv omstillingsparathed. Vi bæres her af en omstillingsdrift, der end ikke vil skåne os selv i kampen med virkelighedens umuligheder. Det, der er vigtigt, det er alt det, der stadig skjuler sig for os ude i virkeligheden, gemt for selv vores yderste forposter. Det ukendte, det umulige, det uladsiggørlige. Vi

skal ikke blot feje gulvet i de gammelkendte minegange – vi skal have fat i dynamitten og sprænge hul ind til nye umuligheder og dermed gøre dem mulige som en del af vores nu udvidede horisont.

Jeg vil gerne her til slut i denne tale reformulere vores spørgsmål endnu en gang: Hvad bør vi menneskers rolle være i samfundet? Måske skal vi slet ikke spille nogen rolle, for måske er det bag vores samfunds arbejdslivsmasker, personlighedsmasker og privatlivsmasker, at svaret skal findes. I poesien og kunsten genfinder vi os selv som de mennesker, vi er; som de mennesker, der skjuler sig bag vores professionelle, personlige og private masker – vi bliver i kunsten spontant os selv, fordi vi ikke er optaget af at være os selv. Der brænder et andet og større lys foran os, og i selvforglemmelsen antændes vi og bliver lys-levende.

Skal vi være lys-levende på vores arbejdspladser, eller skal vi fortsat arbejde i mørke? Skal vi lade vores livs-lys oplyse vores praksis? Jeg er ikke i tvivl, da det er alt for farligt at køre uden lys i samtidens kulturelle nattemørke – og kunstens overskridelseskraft er tilmed den umulighedsdetektor, som enhver arbejdsplads, ethvert fællesskab og enhver institution burde have krav på.